

YARAYA TUZ BASMAK 1978

Attila İlhan (1925-2005)

KİŞİLER

Ümid Keleşoğlu Yurt dışında oldukça rahat koşullarda eğitimini tamamlamış, varlıklı bir ailenin başına buyruk kızıdır. Eski sevgilisini bir suikast neticesinde kaybetmiş, olayla ilgili olarak da kendi babasını ihbar etmiştir. Demir Çukurcalı ile tanıştığında Birlik Gazetesinde muhabir olarak çalışmaktadır.

Demir Çukurcalı Bursa'da varlıklı bir ailenin oğlu olarak büyür, annesi Suat Hanım'ın arzusuyla askeri okula katılır. Kore Harbinde vazifelendirilmesi, hayatını tamamen değiştirir.

Suat Çukurcalı Demir'in annesidir, İstanbul'da büyümüş ve yetişmiş bir kadındır. Evliliğinden hoşnut değildir, kocası ile fikirleri tutmaz. Geçmiş zamanda kocasının kardeşi ile duygusal yakınlaşması olmuştur, çok sonra oğlu eski mektupları bulduğunda annesi Suat Hanım ile arsına mesafe koyar.

Çukurcalı Rasim Efendi Demir'in dedesidir. Yobazlık derecesinde dindar, sabit fikirli, ataerkil düşünceye sahip bir adamdır. Demir'in ailesinin üzerinde önemli bir otoritesi vardır. Baba Feyzullah Efendi bu durumdan rahatsız değildir, fakat Demir ve annesi dede baskısından bunalırlar. Gerici bir olaya adı karıştığı için kısa bir süre cezaevinde kalır, cezaevinden çıktıktan hemen sonra ise üzüntüden ölür.

Feyzullah Çukurcalı Demir'in babasıdır, oğlu ve karısı Suat Hanım ile sıcak aile bağları yoktur.

Doktor Hayrullah Çukurcalı Demir'in çok eski zamanlarda vefat etmiş amcasıdır, Harb- ı Umumi'yi Suriye'de hekim olarak yapar. Yurda döndükten sonra Anadolu'ya atanır, buradan da şehit haberi gelir.

Kalfa Nine Demir'i büyüten hizmetli hanım.

Suat Demir Çukurcalı'nın pansiyoner olarak yerleştiği evin sahibidir. Son derece güzel, alımlı ve titiz bir kadındır. Demir'in, annesinin adaşı olan bu hanıma yakın ilgi duyması, O'nu tamamen kendi annesine benzetmesindedir.

Yoko Demir'in, Kore'de tanışıp etkilendiği annesi Koreli, babası Japon bir mühendis olan güzel kadın.

Yüzbaşı Cevdet Komutan.

Binbaşı Erkanlı Demir'in komite arkadaşı.

Yarbay Saffet Demir'in yaralandığı pusuda bacağını kaybeden, Demir'in arkadaşı yüzbaşıdır. Demir Saffet'i her zaman danışabileceği, bir 'baba' olarak görür.

Zizi Yüzbaşı Demir'in savaş arkadaşlarından, çapkınlığı ile bilinir.

Yüzbaşı Ramon Demir'in hastanede tanıştığı asker.

General Mac Arthur Büyük Amerikan komutan. 'Kartal' olarak bilinir.

Ahmet Ziya Bey Suat Hanım ve Demir'in komşusudur.

Halil Kore Harbi'nde Demir'in emireri. Köylü kaygısızlığı ile her işi pratik bir şekilde yapar, tüm üstlerine yardımcı olur.

Kara Başefendi Türk birliğinin başındaki, Demir'in hayatını kurtaran asker.

Mamasan Shamisen Demir'in Geyşa Evi'nde tanıştığı ve sonraları mütemediyen düşlediği kadın.

Yarbay Tarık Yassıda komutanı.

Aysel Demir'in bir müddet birlikte olduğu hayat kadını.

Letafet Hanım Demir'in annesi Suat Hanım'ın tek sırdaşı ve arkadaşıdır. Letafet Hanım'ın Kütahya'ya taşınmasıyla Suat Hanım büyük bir boşluğa düşer.

Mebrüke Suat Hanım'ın yardımcısı.

Gianna Ümid'in eski dostu.

TEMA

Safılık Zaman zaman kişiler duygusal saflıkla, kendi yaralarına tuz basmak gayesindeyken, başkalarının yaralarına tuz basar, merhem olurlar.

ÖZET

Attila İlhan'ın *Aynanın İçindekiler* serisinin üçüncü romanı olan *Yaraya Tuz Basmak*; Asker Demir Çukurcalı'nın 1950 senesindeki Kore Savaşı'na görevli olarak gitmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 27 Mayıs 1960 İhtilali arasındaki döneminde, kendisinin, arkadaşlarının yaşadıklarını, ayrıca memleketin ve dış kuvvetlerin durumlarını anlatır.

ÖYKÜ

Kasım – Aralık Kore Harbi'nde görevlendirilen Üsteğmen Demir Çukurcalı, Çin Kuvvetlerine karşı savaşmaktadır. Salgın ve güçlü Çin'e karşı Türk birlikleri palas pandıras bölgeye getirilmiş, harbe dahil edilmiştir. İlerleyen günlerde Türk ordusu ağır kayıplar vermiş, zaman zaman askerler şehit arkadaşlarını bile taşımaktan aciz kalıp, bulabildikleri müsait bir mıntıkaya defnetmişlerdir.

Savaş esnasında büyük bir vazifeşinalıkla elinden geleni yapmaya çalışan Demir Çukurcalı gözlerini Tokyo'daki Amerikan Hastanesi'nde açar. Ataerkil bir aile yapısından gelen Demir, babası Feyzullah efendi'nin mütemadiyen elinden düşürmediği tesbihi ile olan görünmtüsünü ve annesi güzeller güzeli, becerikli, titiz Suat Hanım'ın edalı edalı hallerini hayalinde resmeder.

28 Kasım 1950 tarihinde 9. Amerikan Kolordusu'ndan gelen bildiride TürkTugay'ı savaş esnasında gösterdiği üstün başarıdan dolayı tebrik edilip, çekilmekte olan Amerikan Tümeni'nin sağ kanadında görevlendirilir.

Nisan – Mayıs Üsteğmen Demir Tokyo'ya ağır yaralı olarak dönebilmiştir. Bu dönemin en eğlenceli yanı çapkınlığı ile tanınan Zizi Yüzbaşı'nın Ginza Caddesi'ndeki hevesleridir. Burada bir Geyşa Evinde tanıştığı Mamasan Sahisen hayatında önemli bir iz bırakacaktır. Hem kendisine ideal kadın figürünü tasvir edecek, hem de Demir için aslında bir kadından ve ilişkiden ne beklediğini anlatacaktır.

Kısa süreli hoş duygusal yaklaşımlar Demir'i bir müddet olsun savaş ruhundan uzaklaştırırsa da Alay Karargahı'ndan gelen haberler oldukça üzücüdür. Savunma esnasında şiddetli taaruzlar neticesinde çok sayıda şehit verilmiş, ciddi bir yıkım meydana gelmiştir. Demir Çukurcalı, kışlasının başına geçtiğinde önemli mevzileri bertaraf etmeyi başarır, fakat Çinliler de boş durmayıp savaşın hararetini arttırmışlardır. Uğursuz, hararetli bir harp gecesinde Üsteğmen Demir yaralanır, Amerikan Sahra Hastanesine getirilir. Kendini bilmez vaziyette Pusan'da iki hafta geçirir.

Demir'in annesi Suat Hanım, her hafta postaneye gidip oğlundan haber almayı mutad haline getirmiştir. Aniden de oğlunu karşısında görmesi Suat Hanım'ı mutluluktan uçurur. Babası ise her zamanki gibi oğluna mesafeli davranmayı sürdürmektedir, ta eskiden beri gelen anne ve çocuğun dedeye olan korkuları, babaya karşı olarak da devam etmektedir. Bu sırada tüm Dünya'da siyaset hayli karışık ve yoğun bir haldedir. Musollini görevden alınmış, Hitler ile gizli bir temas kurulmuştur.

Türk Silahlı Kuvvetleri Komutan Piyade Üsteğmen Demir Çukurcalı'ya gösterdiği kahramanlıklardan dolayı madalya vermeyi uygun görmüştür.

Ekim – Kasım Milli İstihbarat teşkilatı Birlik Gazetesi muhabir ve röportajcılarında Ümid Ersoy (Keleşoğlu) hakkında ciddi bir araştırma içindeydi.

Yurda dönen Demir Çukurcalı, yapılan anonslarda 'Silahlı Kuvvetlerimiz İstanbul, Ankara, Eskişehir ve diğer büyük merkezlerde 27 Mayıs saat 03,00'den itibaren idareyi ele almıştır' seslerini duyar.

Gazeteci Ümid Ersoy ile tanışması da bu zamana rastlar. Ümid Ersoy, Demir'in alışkın olduğu kadın silüetine epey aykırı, erkeksi kısa saçlı bir hanımdı. Uzun zaman geçmedi, asker ve gazeteci arasındaki iş ilişkisi duygusal bir münasabete dönüştü. Ancak, uzun ve çetin savaş yılları, Demir'in kasığından aldığı ciddi yaralar, Demir'i kadınlardan cinsel olarak uzaklaştırmıştı. Demir, kendi fiziksel gücünü daha evvel başka kadınlarda denediyse de, halini artık ümitsiz olarak görüyordu. Ümid ise, Demir'in bu durumunu hiçbir şekilde problem etmedi, Ümid ile cinsel yaklaşımları hayli yoğun olarak geçiyordu, Ümid keskin zekası ve bu konulardaki tecrübeleriyle kendini tatmin yollarını bulmuştu.

Nisan – Mayıs İstanbul'da Ümid ve Demir'in ilişkisi deam ediyordu, Ümid'in gazeteciliğin haricinde yoğun ve gizli siyasi temasları da oluyordu. Ancak, Ümid, Demir'in de gizli bir takım örgütlenmelerde bulunduğu habersizdi. Birgün Demir, Binbaşı Aziz ile karşılaştıklarında, geçmiş savaş günlerinde ne kadar saf ve tecrübesiz olduklarını anlatıyorlar, olayların özünü bilmeden, merkezinde olmaktan üzüntülerini dile getiriyorlardı.

Demir'in , o ortam dahilinde 'şüpheli' olarak tanınan Ümid'in evinde kalması uygun olmuyordu. Demir, uygun fiyatlı bir pansiyon arayışına girdi. Halim Hacıbeyoğlu adında kendi halinde, pek de tanınmayan bir tiyatrocunun evini tuttu. Halim Bey'in karısı Suat Hanım son derece güzel, havalı ve becerekli bir kadındı. Demir, zaman içinde Suat'ın aslında Işıklar Askeri Lisesi'nden beri hayallerini süsleyen kadın olduğunun bilincindeydi. Suat'ın kocası Halim ise suat'a hiç yakışmayan, kötü görüntülü ve kötü kokan bir adamdı. Demir, bir süre Halim Bey'in evinde kalmak konusunda tereddüt etti, fakat yeni bir pansiyon bulmakta çok kolay değildi. Ümid'in de hayatı bu sırada karışık, yazılarında dolayı hapse girmesi kesinleşmişti. Memleketteki durum ise oldukça hararetliydi, üniversite olayları iyice artmış, siyasi çevreler karışmıştı. İhtilalin akabinde Suat'ta Halim Bey'in evinden ayrıldı, kendisine Miralay Ferid Bey'den kalan, dayalı döşeli Vaniköy'de yeni bir yalaya taşındı. Ümid ise hala cezaevindeydi. Demir Suat'a iyice bağlanmıştı.

26 – 27 Mayıs Türkiye gene siyasal anlamda karışmıştır. Menderes'i zor günler beklemektedir. Silahlı kuvvetler idareyi ele almıştır.

Ekim – Kasım Yassıada yargılama zamanı gelmiştir, ülke için zor ve farklı bir süreç başlamıştır. Önemli politik figürler heyet karşısındadır. Binbaşılığa terfi eden Demir Çukurcalı'da Yassıada'ya varmıştır.

Ümid cezaevinden çıktıktan sonra Suat Hanım ile dostluğu ilerletmişti. Suat Hanım yeni yalısında rahat bir hayat yaşamaktaydı, Halim Bey'in ise Yeşilçam aktrislerinden biriyle çapkınlık haberleri mecmualara çıkıyordu. Halim Bey'e de babasından hatırı sayılır bir miras kalır kalmaz ilk işi karısından ayrılıp, rahat bir hayat seçmek olmuştu. Demir, annesi Suat Çukurcalı ile amcası Doktor Hayrillah'ın aşk mektuplarını bulduktan sonra bir daha annesinin yanına gitmedi. Demir ile Ümid'in evlenecekleri artık tüm arkadaş çevrelerinde konuşulur hale gelmişti ama artık Binbaşı rütbesindeki Demir, oğlan çocuğu saçlı, başına buyruk, savruk Ümid'in asker çevresindeki toplantılarında nasıl yanında gezdireceğinden endişeliydi. Bir zaman sonra Demir Çukurcalı bazı subayların devlet tarafından şüpheli sayıldığı duyumlarını aldı, gizlenecek en güvenli yer kendisi için Suat Hanım'ın eviydi.

KARAKTER ANALİZİ

Ümid – Açık

Karakter Başına buyruk, savruk ve son derece rahat bir kasın olan Ümid Ersoy alışılmış kadın tipine göre son derece aykırı hareket etmeyi seven radikal bir hanımdı.

Aktiviteler Arkadaş buluşmaları ve siyasal araştırmalar Ümid'in rutin aktiviteleriydi.

ÖRNEK ANILAR

Radikal Ümid'in hiçbir hali ve tavrı alışılabilir kadın tipine uymuyordu. "Ümid'in yaşama tutumu da, fikirleri de, kimselere benzemiyor! Ne 'alafrangalık' taslayıp gülünç olan yaşıtı 'sosyete kadınlarına', ne 'aydınlık' taslayıp kadınlığını kaybedenlere"

Savruk/ Dağınık İlişkilerinin başlangıcında da Ümid, Demir'e ne kadar dağınık, savruk bir kadın olduğunu belli ediyordu fakat zamanla Demir, kız arkadaşının bu özelliklerine kızmaya başlamıştı. "... hay allah! Bir insan, üstelik bir kadın, salonunu böyle 'dandini ayakta' bırakıp, memleket aşırı bir yolculuğa nasıl çıkabilir?"

Şaşırtıcı Demir, Ümid'i tanıdık, basmakalıp hiçbir ifadeye sığmadığını, onun hep olağan dışı olduğunu farkediyordu. "Yok yok, Ümid'i herkes için geçerli ölçütlerle değerlendirmeyeceksin, yanılabilir adamı, en sığ olması gereken yerde derinliği ölçüye sığmaz da, en derin sandığın yerde bir karış su bile yoktur."

Rahat Demir, ilk tanıştığı günden beri Ümid'in rahatlığı kkarşısında şaşkındı. Ümid, o an canı ne yapmak isterse onu yapıyor, gerek duygusal, gerek cinsel arzularını direkt olarak dile getirmekten kaçınıyordu. "... öpüşelim" sözcüğü her zaman ilk olarak Ümid'den gelirdi veya birden Demir'e "seninle evlenebilirm Demir" derdi.

Demir Çukurcalı – Açık

Karakter Demir Çukurcalı vazifesine son derece bağlı, hırslı, cesur bir askerdir. Yalnız kaldığında kendi ruh dünyasına çekilir, hayaller kurardı. Ayrıca hisleri de son derece kuvvetliydi, başına gelebilecek iyi veya kötü hadiseleri önceden tahmin ederdi. Ancak, yapı olarak kötümser mizaca yakın bir adamdı. Demir Çukurcalı Ümid Ersoy ile tanıştıktan sonra karakteri ciddi anlamda değişti.

Aktiviteler Dost ve arkadaş çevrelerinde zaman geçirmekten hoşlanan Demir Çukurcalı, özellikle kendisinden yaşça ve mevkii olarak büyük olan askerlerin tecrübelerini dinlemeyi severdi. Müzik dinlemek ve kitap okumak ise sevdiği aktivitelerdendi.

ÖRNEK ANILAR

Kötümser Demir Çukurcalı ilk kez bilfiil içerisinde bulunduğu savaş ortamında kendini oldukça kötümser hisstemeye başlamıştı. "Gariptir, Pusan'dan beri Üsteğmen Demir'in üstünde bir kötümserlik, içinde karanlık olasılıklar! İtirafa pek yanaşmıyor ama, sağ alt göz kapağının seçirmesinden ileri geliyor bu "

Hisleri Kuvvetli Demir Çukurcalı, başına gelecek iyi veya kötü hadiseleri önceden tahmin edebilen, hisleri son derece kuvvetli bir adamdı. Kore Harbinin ilk günlerinde de gene aynısı olmuş, içten içe kötü duyular almış ve yanılmamıştı. "İçinde karanlık olasılıklar! İtirafa pek yanaşmıyor ama, sağ alt göz kapağının seçirmesinden ileri geliyor bu: uğursuzluğunu kaç kere denemiş, çıkar da mübarek! Geçen hafta, Kaesong gerilla bölgesinde görevliyken, acemi şoförlerin antifirizleri unutup yirmi beş aracı bir çırpıda elden çıkarmaları, ona 'malum' olmadı mı? Ya Tugay'ın Kunuri'ye 'intikalinden' sonra birbirine zincirlenen aksilikler? "

Vazifenas Demir, mevcut koşullar ne kadar çetin olursa olsun, üzerine aldığı vazifeyi tümgücü ile yapmaya çalışan, sorumluluk sahibi bir adamdı. "...Madem ki harbetmeye gelmiş, mesuliyetini müdrük bir subayım, soğuk beni bu kadar müteessir etmemeli."

Mahcup Yoğun kara harbinde Kara Başefendi Demir'in hayatını kurtarmıştı ancak akabinde Demir ve Kara Başefendi arasında komuta uzlaşmazlığı meydana geldi, Demir yaşının ve Kara Başefendi'ye göre tecrübesinin azlığında Kara Başefendi'ye çıkıştı. Kara Başefendi, o ortamda bu tür hareketleri mazur görece kadar olgun bir adamdı. Demir, bir zaman sonra yaptığı toyluğu fark edince oldukça utandı. "Üsteğmen Demir ne yapılması gerektiğini o anda buldu çıkardı: düzenli, taze bir güçle çabucak geri dönüp baskıncıları dağıtmak! Kara Başefendi'ye söylediklerinden utandı."

Hırslı Zaman zaman Demir Çukurcalı, geçmiş günleri düşünür, Kore Savaşında aslında sonucun ve ihtiyaçların belli olmasına rağmen gösterdiği azim ile alaklı sorgulamalar yapardı. Belki de, son derece hırslı kişiliğinden dolayı savaş esnasında bu kadar canını başka bir millet için ortaya koymuştu. "Daha çok yaşamış, daha az hırslı olsa, Üsteğmen Demir 1950 Kasım'ını kana boğan savaşların gerçek boyutlarını ve acı anlamını, daha önceden çıkaramaz mıydı, bunu çok düşünmüştür."

Cesur Türk Silahlı Kuvvetleri Üsteğmen Demir Çukurcalı'ya gösterdiği üstün başarılarından dolayı madalya vermeyi uygun görmüştü. Madalya teribatı ile gönderilen resmi yazıda Çukurcalı'nın cesareti konu ediliyor, "taktik hareketi yönetmek amacıyla birçok kereler, kendisini düşmanın öldürücü ateşine

açık bırakarak, birliğin en ilerdeki adamlarıyla birlikte savaşmaktan kaçınmamıştır.” nitelikleri övülüyordu.

Değişken Ümid ile tanışma ve yakınlaşma, Demir’de birçok şeyi değiştirmişti. “Ümid, Yüzbaşı Demir’i yenilemekteydi. Delikanlının önce hayata bakışı değişti, yumuşadı mı acaba, umulmadık köşelerden ışıklar toplayıp aydınlandı biraz”

Kıskanç Ümid’e gelen bir mektup Demir’i kıskançlıktan öldürecek gibiydi. “Süslü, dolambaçlı bir el yazısıyla adres zarfın üzerine döktüren kim olabilir? Demir’in sevgisi ve kıskançlığı öylesine içiçe girmiş ki, kadın olabileceğini düşünmek istemiyor. Bir adam var, kim olduğunu kestiremediği, Ümid’e mektuplar yazan!”

Suat Çukurcalı – Açık

Karakter Görmüş bir ailenin kızı olan Suat Hanım yaptığı her şeyde oldukça özenli davranan, titiz bir hanımdı. Gerçek hayatta kendisinin yaşayamadığı hayatın düşlerini kurarak, bunları oğlunun gerçekleştirmesini ümid ederdi. Evliliğinde büyük sıkıntılar çeken Suat Hanım, ezik, itaatkar bir kadın haline geldi.

Aktiviteler Müzik konusunda eğitim alan Suat Hanım tambur çalmayı severdi. Gününün çoğunda evin düzeninin sağlanması ile alakadar olur, yalnız kaldığı anlarda el işi yapardı.

ÖRNEK ANILAR

Hayalperest Suat Hanım’ın bir türlü kavuşamadığı büyük ve yasak aşkının hayali ve özlemiyle oğlunun Doktor Hayrullah Çukurcalı gibi bir asker olmasını düşleyip dururdu. “İlkokuldayken olduğu kadar ortaokuldayken de, annesi Demir’e ‘amcası Hayrullah bey gibi yanı kılıçlı bir zabıt olacağını’ o kadar sık, o kadar çok tekrarlamıştı ki, babasının oğlunu ‘günün birinde Mülkiye Kaymakamı görebilmek’ hayalleri kurmasına kimse kulak asmadı. ”

Titiz/Özenli Suat Hanım evdeki her işini mükemmel yapan ve yaptıran oldukça titiz bir kadındı. Demir için annesi Suat Hanım’ın bu özelliği okul yıllarında bir dezavantaja dönüştü, akabinde Ümid ile ilişkisinde de, ev koordinasyonunda Ümid’in savruk, sallapati tavırlarını hep annesinin mizacıyla mukayese etti. “Demir, evdeki rahatlığından, annesinin aşırı özen ve bakımından, askeri okulun hayli katı, epeyce acımasız koşullarına düşünce, yadırgamadı mı hiç? ”

Bakımlı Suat Hanım her daim alımlı bakımlı bir kadındı. “hep o ‘revnaklı’ kadını annesi, İstanbullu olmakla övünen, dudağının boyası, gözünün sürmesi tamam, kuytularında görünmez avizeler şingirdayan sesinin tınlaması yerinde”

İtaatkar Suat Hanım, gelin geldiği evde her türlü hak ve özgürlükten men edilmişti, ancak kendisi bu duruma hiçbir zaman karşı çıkmayıp itaatkar hareket etmişti. “ Benim baban Feyzullah efendi’yle teehhülüm, işte böyle garip bir düşüncenin mahsülüdür: garip diyorum a, mahza garip, çünkü nur içinde yatsın pederim hakkın rahmetine kavuşunca annem Bursa’da barınamayıp Üsküdar’a geri döndü, bense Harb – ı Umumi’nin sonlarına doğru gelin geldiğim bu konakta bizzazure esir kaldım: filhakika esirdim, deden Rasim Hoca, baba evinde iktisab ettiğim her türlü adet ve itiyadı ‘Şer’an günah addolunup müslümanlığa sığmaz’ diyerekten yasakladıktan başka, beni Bursa’nın yerlileri gibi giyinmeye icbar eder, aksi halde konağa hapsederdi. Ben ki usul erkan görmüş asri bir kızdım, cennetmekan pederim musiki dahil her hususta layıkıyla yetişebilmem için muhtelif hocalar tutmuş, elinden geleni esirgememişti. Birkaç aylık yeni gelin iken, tamburumu dahi herkesten gizli, ağlaya ağlaya çalar, çok geceler Rabbime canımı tezelden alması için dualar ederdim, lakin herşey nasib ile, kismet bu imiş, böyle oldu ”